

ЎЗБЕКИСТОНДА УЗУМЧИЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ибрагимов М.М. – СамИСИ, и.ф.н.
Мардонов М.М. – ТДАУ Самарқанд
филиали 2-босқич магистранти

Аннотация: Мақолада узумчиликни ривожлантиришда мавжуд муаммолар баён этилган ҳамда уларнинг ечими бўйича илмий ва амалий аҳамиятга молик таклиф-тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: узум, қайта ишлаш, экспорт, кластер, кооперация, самарадорлик, қиймат занжири.

Аннотация: В статье описаны существующие проблемы в развитии виноградарства и даны предложения по их решению, имеющие научное и практическое значение.

Ключевые слова: виноград, переработка, экспорт, кластер, кооперация, эффективность, цепочка добавленной стоимости.

Abstract: The existing problems in the development of viticulture are described in the article and suggestions of scientific and practical importance are given for their solution.

Key words: grapes, processing, export, cluster, cooperation, efficiency, value chain.

Республикаимиз аҳолисини озиқ-овқат маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш, ички бозорни сифатли мева-сабзавот ва узумчилик маҳсулотлари билан тўлдириш мақсадида агросаноат мажмуида етакчи тармоқлардан бири ҳисобланган мева- сабзавотчилик ва узумчиликни янада ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади. Чунки бу тармоқ аҳолини сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари, саноат корхоналарини эса хомашё ресурсларига бўлган талабини узлуксиз қондириш имкониятини бериши билан биргаликда маҳсулотлар экспорти натижасида валюта тушумларининг бир манбаси ҳамдир. Қолаверса, Ўзбекистон боғдорчилик ва узумчилик маҳсулотлари етиштириш учун салоҳияти юксак давлат бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"¹ 4947-сонли фармони билан тасдиқланган 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг "Иқтисодий ривожлантириш ва либераллаштиришнинг устувор йўналишлари"да белгиланган вазифалар қаторига қишлоқ хўжалигида "... пахта ва бошоқли дон экиладиган майдонларни қисқартириш, бўшаган ерларга картошка, сабзавот, озуқа ва ёғ олинадиган экинларни экиш, шунингдек, янги интенсив

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда

боғ ва узумзорларни жойлаштириш ҳисобига экин майдонларини янада оптималлаштириш” вазифаси қўйилган. Хусусан, 2017 йилда замонавий агротехнологиялар асосида юқори ҳосилдорликка эга бўлган, эртапишар ҳамда ширин таъмга эга узумчиликни ривожлантириш ва дунё бозорларида харидоргир экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш, жумладан, 7,3 минг гектар токзорлар ташкил қилиш ҳамда 9 минг гектар токзорларни реконструкция қилиш, мавжуд паст рентабелли токзорларни босқичма-босқич, йилига 10 фоиздан ёки 14,1 минг токзорларни интенсив усулга ўтказиш, янги ташкил этилаётган ва мавжуд интенсив токзорларга босқичма-босқич томчилатиб суғориш тизимини жорий қилиш, токзорлар майдонларини кенгайтириш ва уларнинг эскирган ва яроқсиз майдонларини янгилаш, токзорлар майдонларини янгилаш натижасида ер унумдорлиги ошиши ҳисобига маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш вазифалари белгиланган.

Республикамызда узумчилик ва мева-сабзавотчиликни ривожлантириш, мавжуд имкониятлардан янада самарали фойдаланиш, ички бозорни тўлдириш, экспорт салоҳиятини юксалтириш борасида давлатимиз раҳбари ҳамда ҳукуматимиз томонидан бир қатор қарор ва фармонлар қабул қилинди. Бу борада, айниқса, Президентимизнинг 2018 йил 29 мартдаги ПФ-5388 сонли “Ўзбекистон Республикасида мева-сабзавотчиликни жадал ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони, 2016 йил 12 апрелдаги “Мева-сабзавот, картошка ва полиз маҳсулотларини харид қилиш ва улардан фойдаланиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2019 йил 14 мартдаги ПҚ-4239 сонли “Мева-сабзавотчилик соҳасида қишлоқ хўжалиги кооперациясини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”, 2019 йил 11 декабрдаги “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик тармоғини янада ривожлантириш, соҳада қўшилган қиймат занжирини яратишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги қарорлари тармоқни ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эгадир.

“Мева-сабзавотчилик соҳасида қишлоқ хўжалиги кооперациясини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорга мувофиқ, мева-сабзавотчилик, хусусан, узумчилик соҳасида ҳам қўшилган қиймат занжирини яратишни рағбатлантириш, сифатли мева-сабзавот маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва уларнинг экспорти барқарорлигини таъминлаш, бундай маҳсулотлар ишлаб чиқарувчиларнинг молиявий имкониятларини кенгайтириш, шунингдек, ишлаб чиқаришнинг рақобатбардошлигини ошириш мақсадида ихтиёрий ва пай асосида иштирок этиш тамойилларида мустақил ва ўзаро боғлиқ қишлоқ хўжалиги корхоналари, фермер ва деҳқон хўжаликлари ҳамда томорқа ер эгаларининг кооперацион бирлашиши негизида қишлоқ хўжалиги бирлашмалари институтини яратишга асос солинди. Ушбу қарор ижроси бўйича Жиззах, Самарқанд, Тошкент ва Фарғона вилоятларининг 8 та туманида жами 41 та мева-сабзавотчилик йўналишидаги қишлоқ хўжалик бирлашмалари ташкил этилди, 2020 йилда Фарғона, Андижон ва Наманган вилоятларининг 22 та

туманида 31 та, 2021 йилда республика бўйича яна 100 та бирлашмалар ташкил этилади.

Президентимизнинг 2019 йил 11 декабрдаги “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик тармоғини янада ривожлантириш, соҳада кўшилган қиймат занжирини яратишга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги қарорида қишлоқ хўжалигида кластерлар ва кооперация тизимини янги қоидалар бўйича ривожлантириш белгиланди. Қарорга мувофиқ тоқзорлар барпо этиш, маҳсулотларни сақлаш ва қайта ишлаш объектларини яратиш учун 20 млрд сўмгача миқдордаги кредитлар бўйича фоиз ставкасининг МБнинг қайта молиялаштириш ставкасидан ошадиган, лекин 8 фоиз пунктдан кўп бўлмаган қисмига компенсация ёки кредит суммасининг 50 фоизи миқдорда кафилик тақдим этилиши, интенсив боғ ва тоқзорлар ташкил этиш лойиҳаларини молиялаштиришда иштирок этадиган банкларга шбу лойиҳалар учун кредитлар ажратишда боғ ва тоқзорлар ҳосилга киргунга қадар асосий қарз бўйича имтиёзли давр белгилаш, маҳаллий шароитда етиштирилганг интенсив кўчатлар ҳамда пайвандтаглар сотиб олиш харажатларининг бир қисмини қоплаш учун субсидиялар ажратиш каби имтиёзлар белгиланди.

Узумчилик тармоғини ривожлантириш учун ҳуқуқий базанинг яратилиши, кўрилатган ташкилий чора-тадбирлар, тармоқ учун берилаётган имтиёзлар билан бирликда тармоқ ривожини учун тўсик бўлаётган баъзи муаммолар ҳам мавжуд. Узум маҳсулотини сақлаш ва қайта ишлаш билан боғлиқ мавжуд муаммолар, узумчилик агротехникаси, тармоқни механизациялашдаги баъзи муаммолар, кўчат етиштиришнинг етарлича ривожланмаганлиги шулар жумласидандир. Бу муаммоларни илмий жиҳатдан чуқур ўрганиш, уларнинг ечимини топиш тармоқ ривожини учун бугунги куннинг долзарб вазифаларидан биридир.

Бизнинг фикримизча республикада узумчиликни янада ривожлантириш бўйича қуйидаги чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этилиши мақсадга мувофиқдир.

1. Узумчилик тармоғида бажариладиган агротехник тадбирларнинг механизациялаштириш даражасини ошириш. Маълумки ҳозирда узумчиликка ихтисослашган деҳқон ва фермер хўжаликлари, шахсий томорқа хўжаликларида агротехник тадбирларнинг бир қисми жумладан баҳорда тоқ тупларини очиш, хомтоқ қилиш, ҳосилни узиб олиш, қирқиш каби агротехник тадбирлар асосан қўл кучи билан бажарилади.

2. Узумчилик деҳқон ва фермер хўжаликларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, тармоқ агротехникаси учун мавжуд махсус техника воситаларини сотиб олишлари учун паст фоизли ва узоқ муддатли кредитлар ажратиш, техника воситаларини лизинг асосида етказиб бериш тизимини янада такомиллаштириш.

3. Маълумки республикада етиштирилаётган узум маҳсулоти ички талабдан кўп бўлиб, экспорт ҳажминини ошириш учун қулай имкониятлар

мавжуд. Узум етиштирувчилар манфаатдорлигини ошириш, улар етиштирган узум ва мева-сабзавотларни сотиб олиш, ички ва ташқи бозорга олиб чиқиш ҳамда қайта ишлаш ва экспорт қилишни ташкил этиш мақсадида кластер тизимини янада ривожлантириш.

4. Турли мулкчилик шаклидаги узумни қайта ишлаш корхоналарини кўпайтириш, узумни қайта ишлаш соҳасида монополияга барҳам бериб, рақобатни кучайтириш.

5. Бевосита узум етиштирувчилар учун узумни сақлаш учун шароитлар яратиш. Дехқон ва фермер хўжаликлари, шахсий томорқа хўжаликлари эҳтиёжларига мос кичик ҳажмли узумни сақлаш омборлари қурилиши, совутиш ва бошқа сақлаш жиҳозлари сотиб олишлари учун имтиёзли кредитлар ажратиш.

Мазкур чора-тадбирларнинг амалга оширилиши узумчилик тармоғининг ривожланиши, узумчилик маҳсулотлари етиштириш ҳажмининг ошиши, тармоқ самарадорлигининг ўсишида муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 12 апрелдаги “Мева-сабзавот, картошка ва полиз маҳсулотларини харид қилиш ва улардан фойдаланиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 мартдаги “Ўзбекистон Республикасида мева-сабзавотчиликни жадал ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 14 мартдаги “Мева-сабзавотчилик соҳасида қишлоқ хўжалиги кооперациясини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.

4. . Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 декабрдаги “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик тармоғини янада ривожлантириш, соҳада кўшилган қиймат занжирини яратишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори.

5. Юсупов М. Ўзбекистонда мева-сабзавот маҳсулотлари етиштириш ва экспорт қилишни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш йўналишлари // Архив научных исследований. – 2020. – №. 16.

6. Мамажонов, Санжарбек. "Ўзбекистонда аграр ислохотларни амалга оширишда фермер хўжалиklarининг тутган ўрни." *Общество и инновации* 4.3/S (2023): 153-159.